

ÄMINNEFORSIN RUUKKI

Lars J. Hukkinen

Mustionjoki läntisellä Uudellamaalla laskee Pohjanpitäjänlahden perukkaan Pohjankurussa paikassa, jonka nimi Äminne on vanhastaan merkinnyt joen suuta. Alueella on ainakin 1500-luvulta lähtien ollut Äminne-niminen tila, joka on tullut rälssitilaksi 1570. Tilan alueella on Mustionjoen alin koski, jonka putouskorkeus on nykyisin vajaat 5 metriä. Kosken nimi oli alkuaan Lillfors, jonka niminen tila on sijainnut joen pohjoisrannalla. Koskeen on rakennettu ensimmäinen mylly 1680, ensimmäinen saha 1694, ensimmäinen kuitusurvinlaitos 1772 ja ensimmäinen verkatehdas 1806. Alueen kehittyminen varsinaiseksi teolliseksi ruukiksi alkoi 1873, jolloin ruotsalainen vuorinotaari G.M. Westman osti Äminnen kartanon kamariherra C. Linderiltä.

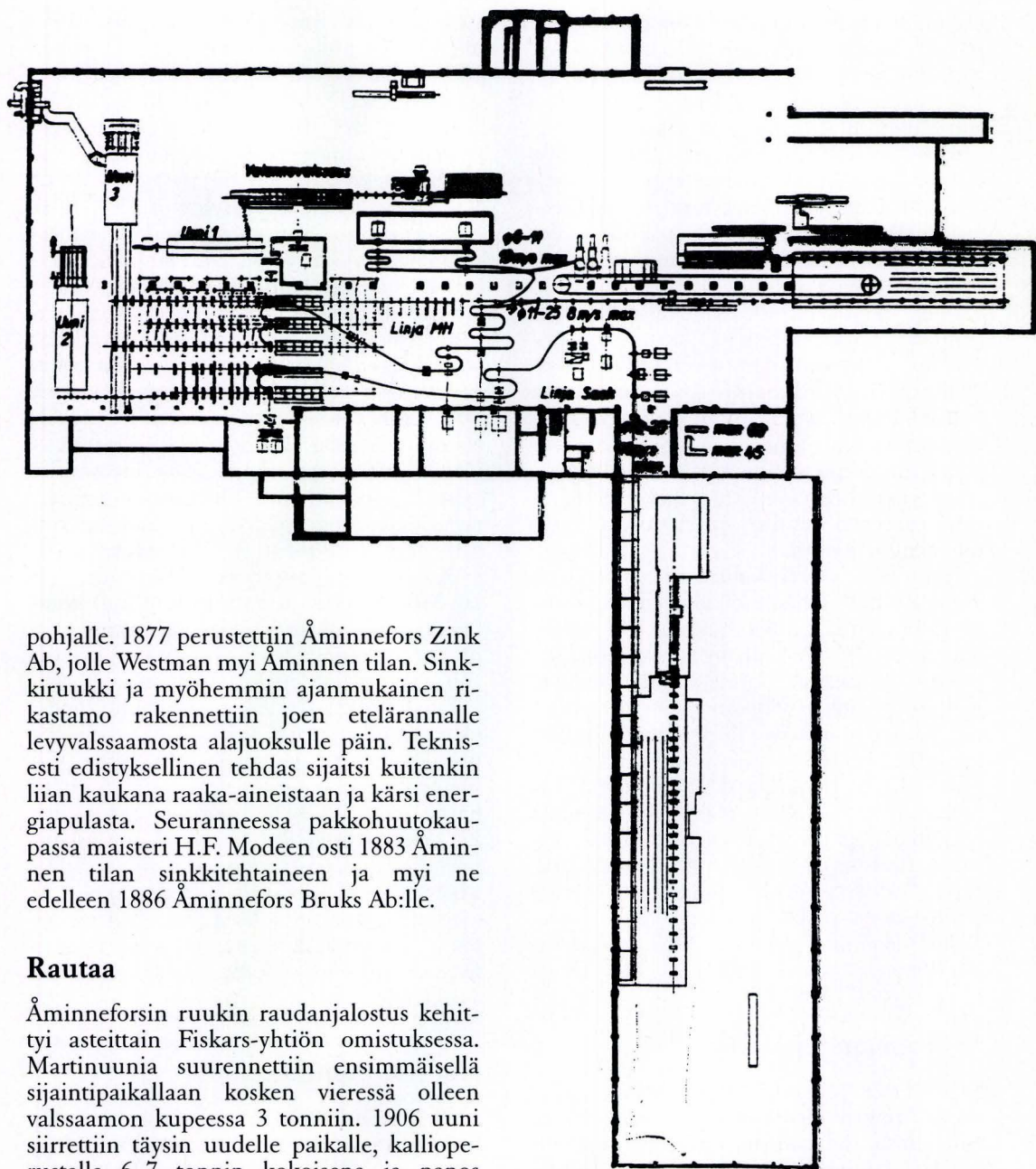
Westmanin ajatuksena oli alkuaan perustaa kosken äärelle bessemerterästehdas, mutta kun kosken pohjoispuolisen Lillforsin verotilan omistaja Fridolf Hisinger riitautti koskioikeuden jakauman, Westmanin suunnitelman toteutuminen lykkäytyi. Hän vuokrasi kosken etelärannalta tonttialueen ja 50–60 hv koskivoimaa ruotsalaiselle insinööri A.Hj.L. Gyllenbergille, joka Abel Landénin välityksellä sai Uudenmaan läänin kuvernööriltä 1875 privilegion valssilaitoksen ja manufaktuuripajan perustamiseen alueelle. Saman vuoden lopulla Äminneforsin levy- ja sahanterätehdas oli jo toimintakunnossa. Vuoden lopussa vahvistettiin Äminnefors Ab:n säännöt. Tällöin käytettiin ensimmäisen kerran nimeä Äminnefors.

Laitos paloi 1876, mutta rakennettiin heti uudelleen. Maapohjan omistajan, Westmanin koskioikeuskiista ratkesi vuoden 1876 lopulla niin, että Äminnen kartano sai puolet koskioikeudesta. Mutta vaikka ruukin tuotteet, peltinen tinattu kattolevy ja erilaiset sahanterät, olivat laadullisesti kilpailukykyisiä, tuotannon kannattavuutta ei saatu riittäväksi. Pakkokuuutokaupassa 1879 valtio lunasti ruukin saataviensa vastikkeeksi. Vuorihallitus hoiti ruukkia ja koetti

löytää sille uutta omistajaa kolmen vuoden ajan, kunnes ostajaksi löytyi maisteri J.A. Örnhjelm. Hän joutui 1883 ottamaan äänestömiksi yhtiömiehiksi tuomari K.H. Råberghin ja insinööri Gyllenbergin, ruukin perustajan. Yhtiön nimeksi tuli Äminnefors Bruks Ab, jonka johdon Örnhjelm joutui pian luovuttamaan Råberghille. Seuraavina vuosina levytuotanto kaksinkertaistettiin ja koko Äminnen tila ostettiin maisteri Modeenilta. 1888 valmistui teräksen valmistamista varten 2 tonnin hapan martinuuni, maan kolmas, sekä uusi valssaamo vanne- ja kankiraudan valmistamiseen. Velat kuitenkin ylittivät yhtiön kantokyvyn ja pakkokuuutokaupassa 1890 Fiskars Ab osti Äminneforsin. Sen jälkeen Äminneforsin tehdas oli Fiskars-yhtiön omistuksessa vuoteen 1969 saakka ja Äminnen tila vuoteen 1972.

Sinkkiä

Sinkintuotanto muodosti eräänlaisen eksoottisen, joskin epäonnistuneen välivaiheen Äminneforsissa. Koskisodan selvittyä 1876 Äminnen omistaja Westman luopui bessemerlaitoksen ajatuksesta ja ryhtyi perustamaan sinkintuotantolaitosta Orijärven kuparikaivoksen rikastejätteen raaka-aine-

pohjalle. 1877 perustettiin Åminnefors Zink Ab, jolle Westman myi Åminnen tilan. Sinkkiruukki ja myöhemmin ajanmukainen rikastamo rakennettiin joen etelärannalle levyvalssaamosta alajuoksulle päin. Teknisesti edistysellinen tehdas sijaitsi kuitenkin liian kaukana raaka-aineistaan ja kärsi energiapulasta. Seuranneessa pakkohuutokaupassa maisteri H.F. Modeen osti 1883 Åminnen tilan sinkkitehtaineen ja myi ne edelleen 1886 Åminnefors Bruks Ab:lle.

Rautaa

Åminneforsin ruukin raudanjalostus kehittyi asteittain Fiskars-yhtiön omistuksessa. Martinuunia suurennettiin ensimmäisellä sijaintipaikallaan kosken vieressä olleen valssaamon kupeessa 3 tonniin. 1906 uuni siirrettiin täysin uudelle paikalle, kalliopeurustalle 6–7 tonnin kokoisena ja panos suurennettiin kymmenen vuotta myöhemmin 12 tonniin. Sulaton laadunohjaukseen valmistui 1909 ajanmukainen kemian laboratorio uuteen pieneen tiilirakennukseen. Uunin vuoraus (ja sen mukana kuona) muutettiin 1927 emäksiseksi, mikä antoi uudet mahdollisuudet romuteräksen raffiinointiin. Sotien jälkeen 1947 rakennettiin

Åminneforsin valssilaitos vuonna 1962.

täysin uusi martinuuni joen pohjoisrannalle, panoskoko 30 tonnia, lämmitys tapahtui nyt kivihiihikäyttöisellä generaattorikaasulla aikaisemman halkokäytön sijaan. 1951 panos suurennettiin 40 tonniin ja samalla siirryttiin raskasöljylämmitykseen. 1959 sulatolla otettiin käyttöön kuumailmakupoliuuni sulan synteettisen raakaraudan valmistamiseksi martinuunin panostukseen. Teräsuunin panoskoko suurennettiin 60 tonniin samana vuonna ja laadunohjausta varten hankittiin Quantovac-tyhjöspektrometri, toinen Suomessa, mutta ensimmäinen Pohjoismaiden terästeollisuudessa. Alkuun Koverhariin suunniteltua terästedasta varten tilattu happitehdas asennettiin martinuunin käyttöön 1962. Perinteinen uunin kahdeksan tunnin käyntijakso lyheni happimellotuksella keskimäärin noin kolmeen tuntiin, erityiskampanjoissa puoleentoista tuntiin.

Teräsvalanteiden valumenetelmänä oli vuodesta 1947 lähtien käytetty niinsanottua nousutasovalua, jonka haittana oli valanteiden yläpään imuonkalo valssaamalla aiheutuvine suurine romuleikkuehviöineen. Kalliiseen jatkuvavalukoneeseen investoinnin sijaan päädyttiin 1973 ennakkoluulottomasti ruotsalaisen kääntövalukoneen (*Turn Cast*) hankintaan. Menetelmä saa imuonkalon muodostumaan ilmattomana tyhjiötilana, jonka ansiosta onkalo valssautuu virheettömästi umpeen kuumavalssauksessa. Valukone toimi moitteetta sulaton pysäytykseen saakka vuoden 1978 lopussa. Sulattorakennus purettiin 1979 ja sen savupiippu räjäytettiin 1980.

Valssaamon tekniikka

Sahanterien tuotanto loppui Fiskars Ab:n otettua tehtaan haltuunsa. Valssaamon perusteellista uudistamista suunniteltiin 1890-luvulta lähtien useaan otteeseen, mutta Fiskarsin valssaamo toimi yhtiön päävalssaamona vuosikymmenet aina 1920-luvun lopulle. Åminneforsin valssaamon siirto- ja uusimissuunnitelma toteutui 1927–29 ja se ajettiin käyntiin 1930, jolloin sekä Fiskarsin että Åminneforsin vanhat valssaamot pysähtyivät. 1935 valssaamalla siirryttiin hiihkipulverilämmitykseen ja vuosi-

tuotanto nostettiin 25 000 tonniin. 1957 alkoi valssaamon uusimisvaihe. Vuoteen 1960 mennessä oli käynnistynyt uusi Morgårdshammar (MH) -linja (universaali-, hieno- ja lankavalssauslinja), karkeavalssauslinja sekä Sack-betoni-teräslinja. Vanha keskivalssaamo oli pysäytetty 1957. Karkeavalssauslinja pysäytettiin 1971, kun Sack-linja oli muunnettu pitkät, kapeat valanteet hyväksyväksi. MH-linja muutettiin käyttämään vain 100 x 100 mm jatkuvavalettuja teelmiä. 1982 MH-linja pysäytettiin kokonaan ja Sack-linja keskittyi valssaamaan harjatankoja d 6–32 mm jatkuvavaletuista teelmistä. 1986 valssaamo siirtyi 10 viikkovuoron tuotantoon. Tällä toiminta-asteella valmistui 1987 yhteensä 91 000 tonnia harjatankoja. 1989 investoitiin uuteen harjatankojen Thermex-suoranuorutuslaitteistoon, jolla voitiin valmistaa hitsattavia, lujusluokan 500 harjatankoja.

Kun Fundia-konsernin valssaamolle Norjan Mo i Ranassa oli valmistunut uusi kombivalssaamo, jossa voitiin valmistaa sekä ohuita harjatankodimensioita kiepille valssattuina, että paksumpia suorina tankoina, ja samalla rakennuslaman vuodet vähensivät betoniterästen kysyntää, konserni päätti sulkea Åminneforsin valssaamon. Viimeinen valssaus Åminneforsissa oli 6 mm:n harjatangon A500HW valssaus perjantaina 22. marraskuuta 1997. Tämä oli myös kuumavalssatun harjatangon viimeinen valssaus Suomessa. Fundia tuo vastedes suorat ja kieppitangot laivoilla Mo i Ranasta Åminneforsin palvelukeskukseen, jossa ne tarpeen mukaan oikaistaan, katkotaan ja lähetetään asiakkaille.

Nopeita muutoksia

1969 muodostettiin Ky Åminnefors, Oy Fiskars Ab & Co Kb, omistajina Oy Fiskars Ab ja Oy OVA Holding Ab. Ky Å. Kb fuusioitiin 1971 Oy Vuoksenniska Ab:hen, jonka nimi noin kuukauden kuluttua muutettiin OVAKO Oy:ksi. OVAKO Oy:n omistus pohja laajeni 1972. 1980 muodostettiin OVAKO Oy Ab, jonka alaisuuteen kuuluivat Imatran, Koverharin, Åminneforsin, Jousitehtaan, Jokioisten, Loimaan ja Taalintehtaan yksiköt. 1984 muodostettiin Ovakon

Vanha laboratoriorakennus 1909. MV Rak.hist.os. Erkki Härö.

Valssilaitoksen 1930 valmistunut osa. MV Rak.hist.os. Erkki Härö.

Betoni- ja kauppateräsryhmä, johon kuuluivat yksiköt Koverhar, Dalsbruk, Åminnefors ja Tehdasraudoite. 1986 muodostettiin Ovako Steel AB -konserni OVAKO Oy Ab:n ja ruotsalaisen SKF Steel AB:n yksiköistä. 1987 siitä erosi omaksi yhtiökseen Dalsbruk Oy Ab, johon kuuluivat Ovakon Betoni- ja kauppateräsryhmän yksiköt. Dalsbruk Oy Ab:n omistussuhteet olivat: Rautaruukki Oy 80 % ja Ovako Steel Oy Ab 20 %. 1991 muodostettiin Ruotsissa rekisteröity konserni Fundia AB, jonka omistivat: Rautaruukki Oy 50 % ja Norsk Jern Holding AS 50 %. Konserniin kuuluivat tytäryhtiöt Dalsbruk

Oy Ab Suomessa, Fundia Svenska AB Ruotsissa ja Norsk Jernverk AS Norjassa. 1996 Rautaruukki Oy lunasti Norsk Jern Holding AS:n 50 %:n omistusosuuden Fundiasta, josta tuli Rautaruukin 100 %:n tytäryhtiö. Näin tuotantokapitaali vaihtaa omistajaa niin, että silmissä vilisee.

Åminnen kartanon omistus vaihtui 1986, jolloin Nordcenter Oy Ab osti sen OVAKO Oy Ab:lta. Kartanon maille on rakennettu 2 golfkenttää: Fream-kenttä valmistui 1988 ja Benz-kenttä 1993. Kartanon päärakennus on kunnostettu golfklubin kerho- ja ravintolarakennukseksi.

Åminneforsin ruukki 1930-luvulla. MV rak.hist.os. G. Welin